

Betalte frivillige – på Hamar

Tellef Raustøl, TRR¹

I følge Frivillighet Norge er frivillig arbeid pr. definisjon ulønnet arbeid.

Pensjonisthjelpen Hamar har etablert en form for betalt frivillighet.

Allerede på 1990-tallet ble spørsmålet reist om det er mulig å mobilisere frivillige til gratisinnsats. I dag er det flere som spør om hvor grensen går for hvem som skal betales og hvordan dette skal gjøres. Mange frivillige har særskilte faglige kompetanse og personlige forutsetninger til å løse spesifikke oppgaver for den enkelte bruker. Er det rimelig at de bør få en form for betaling når de bruker sin faglige kompetanse i arbeidet som frivillig? Eller skal tradisjonen med at frivillig arbeid er ulønnet arbeid fortsette?

For at dagens frivillige skal fortsette sitt engasjement og for å sikre økt rekruttering, er det behov for å gjøre noe med belønningssystemet til frivillige.

Erfaringene fra Pensjonisthjelpen Hamar aktualiserer en slik debatt. I Pensjonisthjelpen er det brukerne som selv betaler den betalte «frivillige».

Etter å ha beskrevet Pensjonisthjelpens tilbud og organisering, drøfter jeg løsningen og lurte på om samvirkemodell eller et ideelt selskap er mulige alternativ til dagens praksis.

Pensjonisthjelpen Hamar – en form for betalt frivillighet!

Tilbudet startet på begynnelsen av 1990 tallet som «Fysisk honorert arbeid» organisert av Eldres servicekontor i samarbeid med Frivilligsentralen på Hamar.

«Fysisk honorert arbeid» ble den gang presentert slik:

«Vi kan gi deg råd og veiledning ved å henvise til andre pensjonister som har avsluttet sitt yrkesaktive liv, og som kan være deg behjelpelig ut i fra sin yrkeserfaring.

Du kan få hjelp til å utføre enklere arbeidsoppgaver i hus og hage, og betaler kr. 35.- pr. time til den som kommer hjem og hjelper deg.»

Ideen om lokale frivilligsentraler oppsto i Norge på begynnelsen av 1990-tallet.

Bakgrunnen var et politisk ønske om å stimulere frivillig sektor til ny innsats på det sosiale området. I 1988 kom den første, store utredningen om det frivillige feltet. Den gang var det store forventninger om at de mange forslagene i utredningen skulle føre til politisk handling. Men lite skjedde, og frustrasjonene vokste. For å komme organisasjonene i møte, besluttet sosialminister Wenche Frogn Sellæg å arrangere en idedugnad i 1990. Her ble ideen om lokale sentraler lansert. Sosialdepartementet besluttet å iverksette et treårig forsøk med en ramme på 30 mill.kr. pr. år. Hensikten

---

¹ Takk til Wilhelm B. Klaveness for verdifulle kommentarer underveis

var å stimulere organisasjoner og foreninger på det sosiale feltet til fornyet innsats (Lorentzen 2014:5)

Pensjonisthjelpen på Hamar fortsetter tradisjonen som ble startet på begynnelsen av 1990-tallet. De er i dag en egen selvstendig organisatorisk enhet som lag/forening (org.nr. 998 818 648) samlokalisert med Hamar Frivilligsentral i Grønnegata 55, Hamar. Frivilligsentralen og Pensjonisthjelpen er gjensidig representert i sine styrever.

De tre siste årene er det utført ca. 350 oppdrag pr. år. I 2015 og 2016 var det 70 hjelpere som gjennomførte disse oppdragene, i 2017 ble de gjennomført av 51 hjelpere.

Tabell 1 Antall oppdag i 2017 fordelt etter alder + kommentarer

Kilde: Wilhelm B. Klaveness, styremedlem i Pensjonisthjelpen Hamar

Aldersgruppe	Antall oppdag	Kommentarer
Før 1940	2	
1940-1949	79	16 oppdrag ble utført av kvinner. 63 av menn
1950-1959	90	5 oppdrag utført av kvinner, 85 av menn
1960-1969	89	En mann utført selv 68 oppdrag
1970-1979	60	21 oppdrag ble utført av kvinner, 39 av menn
1980-1989	29	22 oppdrag ble utført av kvinner, syv av menn
1990-1999	7	Alle oppdragene ble utført av kvinne
Samlet sum	356	

Tabellen viser alder på Pensjonisthjelpens hjelpere, fordelt på tiår. Andel kvinner som melder seg som «hjelpere» er økende i de yngre aldersgruppene.

I dag utføres arbeidet med å formidle praktisk hjelp fra Frivilligsentralens lokaler og deres sentralbord. Pensjonisthjelpen får gratis kontor og sentralbord, pluss praktisk bistand til kopiering. Fem dager i uken, fra kl.10-13, kan pensjonister melde inn behov og hjelpere kontaktes. Tjenesten blir organisert ved at brukerne kan henvende seg til telefonvaktene for å få utført nødvendige oppdrag. Pensjonisthjelpen har en rekke organisasjoner som medlemmer. Telefonvaktene rekrutteres vanligvis blant medlemmer i disse foreningene. Å være telefonvakt er en omfattende virksomhet. Hvert år utføres 850 timeverk. Telefonvaktene får ingen godtgjørelse.

«Hjelperne» utfører praktiske oppgaver som daglig vask og rengjøring, rydding, maling, enklere snekring, hagearbeid, bortkjøring av hageavfall, vask av bil/hjulskift, snømåking, strøing, rensing av takrenner, løvraking o.s.v. De som betaler for tjenestene er pensjonister i Hamar.

«Hjelperne» består av personer i alle aldre, av begge kjønn, etnisk norske og våre nye landsmenn, pensjonister og yrkesaktive,

- «Hjelpere» melder seg som interessert hos Pensjonisthjelpen og registreres. Det ber ingen avtale mellom «hjelper» og Pensjonisthjelpen.
- «Bruker» ringer Pensjonisthjelpen, ønsket oppdrag registreres.
- «Hjelper» som kan bistå søkes opp.
- Direkte kontakt opprettes mellom «bruker» og «hjelper» for å avtale oppdraget
- «Hjelper» påtar seg et ansvar etter avtale med den enkelte bruker
- «Hjelper» bærer selv risikoen for arbeidsresultatet
- Eventuelle nødvendige hjelpemidler må holdes av «bruker» og/eller «hjelper»
- Oppdragene blir ikke fulgt opp Pensjonisthjelpen

Timegodtgjørelsen som «hjelperne» kan ta av «brukerne» er kr. 150.- pr. time, inkl. bussbillett/bilkjøring mellom hjem og oppdragssted.² Dette er en forutsetning for at de kan bli registrert som interessert i å ta på seg mindre jobber. Telefonvaktene, som sitter hos Pensjonisthjelpen, er som nevnt ubetalte frivillige pensjonister.

Pensjonisthjelpen har kontakt med hjelperne på forhånd både med hensyn til motiv, språk og avklaring av hvilke oppgaver han/hun ønsker og kan hjelpe til med. Taushetserklæring må også undertegnes.

Informant fra Pensjonisthjelpen karakteriserer tilbudet ved å si at hjelperne gjennom Pensjonisthjelpen har fått et *medium* hvor de kan tjene noen ekstra kroner, og at brukerne også har fått et *medium* hvor de kan få nødvendig og tiltrengt hjelp til en akseptabel pris. Pensjonisthjelpen er en *formidlingssentral*, ikke en organisasjon som selger tjenester. Brukerne har også fått et *medium* – et sted hvor de på en ubyråkratisk og enkel måte kan be om hjelp til praktiske gjøremål, eller kanskje retter sagt: «praktisk honorert arbeid».

Ved oppstarten på begynnelsen av 1990 tallet var intensjonen å «stille opp og hjelpe eldre/hverandre med ulike oppgaver som kunne lette deres tilværelse».³ I dag er arbeidet med å «lette deres tilværelse» oversatt til å «hjelpe dem til å bo hjemme lengst mulig i egne hus og leiligheter». Rent praktisk gjøres dette ved å formidle praktisk hjelp til pensjonister, samt rekruttere personell til slike oppgaver.

Formålet er helt i tråd med offentlig omsorgspolitik: Mennesker trenger bistand for å bo hjemme lengst mulig.

---

² Pensjonisthjelpen har utarbeidet enkle retningslinjer for hjelperne med hensyn til beregning av timer og bruk av eget utstyr. Siste utgave er datert 15.9.2018

³ Notat vedr. Pensjonisthjelpen - udatert

Forening som organiserer betalt frivillighet

Pensjonisthjelpen Hamar er en forening som organiserer betalt frivillighet. Det er brukeren selv betaler den enkelte frivillige for utførte tjenester. Pensjonisthjelpen Hamar er et *medium* som er med på å skape kontakt mellom den enkelte bruker og hver enkelt frivillig. På den måten er Pensjonisthjelpen Hamar et marked for frivillige.

Formålet (vedtatt på årsmøte i 2013) handler om å «å formidle praktisk hjelp til pensjonister, samt rekruttere personell til slike oppgaver». Formuleringen kan muligens gi et inntrykk av at de ønsker å være en tradisjonell hjelpeorganisasjon som selv sysselsetter arbeidstakere med de forpliktelser et arbeidsforhold innebærer. Praksis forteller at Pensjonisthjelpen først og fremst er en *formidlingskanal* mellom en bruker og en hjelper - ikke mellom sysselsatt personell i Pensjonisthjelpen og en kunde.

Formålsformuleringen om å hjelpe personer til å fungere lengst mulig i sine egne hjem er helt i tråd med målsettingen til offentlige myndigheter om å bo hjemme lengst mulig. Løsningen kan derfor betraktes som en privat løsning for at «pensjonister og uføre kan få hjelp slik at de kan fungere lengst mulig i sine hjem».

Samvirkemodell

En mulig alternativ organisering til den betalte frivilligheten slik den blir praktisert på Hamar, kunne være å etablere et samvirkeforetak. Det er en sammenslutning hvor hovedformålet er å fremme medlemmenes økonomiske interesser.

Samvirkeorganisering er kjent fra landbruket, boligbyggelagene, og i bank og forsikring. Et samvirke er eid av medlemmene, de bestemmer, og er aktive i virksomheten. Det sikrer lokalt eierskap og forankring. Fortjenesten går til de som faktisk bidrar, knyttes til lokal aktivitet, og gjøres skattbar i Norge. Det er ikke mulig å sitte som passiv eier, og ingen eksterne investorer kan stikke av med fortjenesten, eller kjøpe opp virksomheten (Nagell 2019).

De lokalt engasjerte frivillige i Hamar kan fremme sine økonomiske interesser ved at de deltar, blir medlemmer i foretaket som leverandører av praktiske tjenester til Hamars befolkning.

Avkastningen i samvirkeforetak blir værende i virksomheten, eller blir fordelt mellom medlemmene på bakgrunn av deres omsetning med foretaket. Ingen av medlemmene har personlig ansvar for foretakets forpliktelser, bare for verdien av eget andelsoverskudd. Avkastningen, bortsett fra en normal forrentning av innskudd kapital, blir stående i virksomheten eller fordelt mellom medlemmene på bakgrunn av deres andel.

Ett samvirke er ikke basert på kapitalavkastning, men på å løse oppgaver i fellesskap.

Opgavene i Hamar er praktisk hjelp til de som fortsatt bor hjemme. Samvirkeforetaket blir på den måten en tjenesteytende næring som kan gi en

tilleggsinntekt til de frivillige som yter tjenesten. Fordeling av overskudd skjer etter omfanget av tjenester den frivillige har levert.⁴

Ideelt selskap

En annen mulighet kunne være å etablere et ideelt selskap hvor et eventuelt overskudd kunne gå tilbake til driften av selskapet. De engasjerte frivillige kunne da ansettes i en mindre deltidsstilling. Det nye selskapet blir arbeidsgiver og vil få ansvar for opplæring og kursing av de frivillige.

Avsluttende kommentar

Erfaringene fra Pensjonisthjelpen Hamar er et spennende case i diskusjonen om, og ev hvilke godtgjørelser, frivillige bør tilbys for at de skal få utført sin frivillige innsats. De frivillige har over flere år gitt betydelig hjelp til brukerne i Hamar. Legg spesielt merke til hvordan Pensjonisthjelpen Hamar er både et *medium* og en *formidlingssentral*.

Det avgjørende spørsmålet er: Hvilken ordning er best for brukerne og for at frivillige

- skal få gjort jobben sin
- blir ved sin lest og at det blir rekruttert flere frivillige

Det er viktig å ta vare på gode tradisjoner og god innarbeidet praksis. Men samtidig er det nødvendige med en løpende diskusjon om dagens løsning er den beste for foreningen, brukerne og de frivillige.

På denne bakgrunn mener jeg det er være grunnlag for å hevde at løsningen i Hamar kan være en form for betalt frivillighet som kan være relevant å «oversette» til andre steder i landet.

Litteratur

Kuhnle, S. og Selle, P. (1990) *Frivillig organisert velferd?*, Bergen. Alma Mater

Lorentzen, H. (2014) *Frivilligsentralene og framtiden*. Notat til KS, august 2014

Nagel, H. (2019) «Vi trenger private initiativ». *Vårt Land* 2.2.2019

Raustøl, T. (2018) «Godtgjørelser til frivillige» *Vårt Land* 24.12.2018

NOU 1988:17 *Frivillige organisasjoner*

---

⁴ Se handbok fra Samvirkesenteret og Norges Vel av 2009.